

ZADACI I PREPORUKE U PROCESU INTEGRACIJE SRBIJE U EU

Kocić Bojan¹

Rezime: *Srbija je tokom 2010. godine napravila veliki korak i iskoračila ka punoj integraciji svog ekonomskog i političkog sistema ka EU. Dobijanje saglasnosti za sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, otvara mogućnost za pregovore i upitnik o sledećem koraku, dobijanju statusa kandidata za EU. Sam rad će detaljno opisati sva prava i obaveze koje Srbija po dobijanju statusa kandidata mora da ispuni, kao i prednosti sagledane kroz dostupnost fondovima EU koji zemljama kandidatima stoje na raspolaganju, kao i primere zemalja koje su ovaj proces završile i uz pomoć fondovima EU povećali svoj GDP. U samom radu prikazaće se i primeri zemalja u okruženju koji su bili na približno istom razvojnem nivou kao i Srbija, na samom početku integracije, kao i benefite koji se sada vide u prezentovanim zemljama.*

JELklasifikacija: D 04, E 22, E 44, G 24.

UVOD

Jedno od najsveobuhvatnijih istraživanja ekonomskih efekata proširenja Evropske Unije, pojavilo se juna 2007. kao *The economic impact of enlargement (AIE)*, a publikovao ga je *Directorate General for Economic and Financial Affairs (DG ECIFN)*. Izveštaj sadrži ocenu desetogodišnjeg razvoja 10 zemalja u tranziciji (kandidata za punopravno članstvo, a zatim na osnovu makroekonomskog modela, ocenjuje tri vrste efekata proširenja EU za zemlje kandidate i za zemlje članice EU. Ocenjuju se makroekonomski efekti, efekti na migracije radne snage i efekti na poljoprivredu.

Za potrebe analize konstruisan je i model za zemlje u tranziciji kao varijanta Solow modela rasta. (Babić, Mate, Mikroekonomska analiza, MATE (1997), str.101.-105.) Specifikovani su: proizvodna funkcija (strana agregatne ponude), funkcija

1 Profesor strukovnih studija, Visoka poslovna škola strukovnih studija Blace, bojankocic@yahoo.com

investicija, potrošnja, na strani tražnje, kao i funkcija zaposlenosti, te štednje i ravnoteže tekućeg bilansa. Izračunati su i multiplikatorski efekti na rast GDP, pri čemu se kao impulsi za kvantifikovanje multiplikatorskih efekata u modelu rasta koriste sledeći događaji: akumulacija kapitala, reforma javnog sektora, članstvo u EU, migracije radne snage, strukturne reforme (reforma tržišta rada i promene sektorske proizvodnje). Za potrebe rada, prilagođeni su podaci i u samom nastavku predstavice se određeni benefiti evrointegracija određenih zemalja uzetih radi komparacije. Tabela 1. ilustruje multiplikatorske efekte promena za period od jedne godine, pet godina i deset godina. Kada se izračunavaju efekti impulsa polazi se od pretpostavke da vrednost parametra impulsa uvek raste za 1%.

Tabela 1: Efekti makroekonomskih impulsa na GDP

Vrste impulsa	EFEKTI NA RAST GDP		
	posle 1 god.	posle 5 god.	posle 10 god.
1. Akumulacija kapitala (rast odnosa I/GDP za 1%)	0,17	0,11	0,06
2. Reforma javnog sektora	0,77	0,64	0,43
3. Članstvo u EU (rast transfera iz EU za 1%)	0,14	0,08	0,05
Strukturne reforme			
4. Reforma tržišta rada	1,04	0,03	0,02
5. Promene sektora proizvodnje	1,03	0,98	0,84
6. Institucione reforme	1,08	1,22	1,30

Izvor: "Enlargement papers No. 4-(AIE, (DG ECIFN). 2008.

Budući da se radi o koeficijentima elastičnosti, model pokazuje veliki uticaj navedenih promena na stopu rasta GDP kod selektovanih zemalja u tranziciji, a ujedno prikazuje koje se reforme realizuju tokom tranzicije i kako utiču na privredni rast. Zanimljiv je i pokazatelj u koloni 3 koji se odnosi na efekte transfere iz EU na rast GDP zemalja kandidata.

Sam rad prezentovaće rezultate i ocene makroekonomskih efekata proširenja EU za period 2000-2009. godine, a pošlo se od 8 zemalja kandidata (koje su postale članice EU 2004. godine) i 10 zemalja kandidata (pridodate su Rumunija i Bugarska). Analizirane su tri vrste scenarija: 1) bazični, 2) centralni i 3) optimistički scenario.

Tabela 2. Procenjeni rast GDP za 8(10) zemalja Evropske Unije *(kao % rasta na godišnjem nivou)*

Vrste scenarija (AC - 8 i AC - 10)	2000. – 2009.	2000. – 2004.	2005. – 2009.
AC 8 - Bazični scenario	3	3,1	2,9
AC 8 - Centralni scenario	4,3	4	4,6
AC 8 - Optički scenario	5,1	4	6,1
AC 10 - Bazični scenario	3	3,1	2,9
AC 10 - Centralni scenario	4	3,8	4,3
AC 10 - Optički scenario	4,8	3,8	5,6

Izvor: "Enlargement papers No. 4-(AIE),(DG ECIFN). 2009.

Tabela znači da se na osnovu priključenja ovih zemalja Evropskoj Uniji, treba očekivati dodatni rast GDP po godišnjoj stopi rasta onako kako je naznačeno u tabeli s tim da se u većini slučajeva veći efekat očekuje u drugom periodu integracije što je i logično. Procenjuje se i doprinos rada, kapitala i ukupne faktorske produktivnosti rastu GDP, ali to nećemo prezentovati za potrebe ove analize.

U delu koji analizira efekte migracija, procenjeno je da treba očekivati migracije od novih ka starim zemljama članicama od oko 180 hiljada ljudi godišnje, počev od 2005. godine. Istovremeno, pozitivan efekat na rast GDP Evropske Unije ocenjen je u iznosu od 0,5% GDP (tj. 0,7% GDP u optimističkom scenariju) i manji je nego pozitivan efekat na nove članice (Yener Kandogan, (2005) Trade Creation and Diversion Effects of Europe' s Regional Liberalization Agreements, 746,). Osnovni zaključci koji se odnose na efekte koje će proširenje EU imati na poljoprivredu mogu se sažeti u sledećem: doći će do rasta produktivnosti agroindustrijskog kompleksa kod zemalja kandidata; značajno će porasti uvoz iz zemalja EU, ali će vremenom i opadati; znatan broj radnika napustiće poljoprivredu kao nezaposleni i to stariji radnici i oni sa nižim kvalifikacijama. Efekti na poljoprivredu zemalja članica biće mali zbog malog udela ovog sektora u strukturi GDP i zaposlenosti kod zemalja EU.

Ovo istraživanje je fokusirano na procenu četiri osnovna tipa efekata: (Bojan M. Kocić, doktorska disertacija, Strani kapital u funkciji privrednog razvoja Srbije 2010. Str.99) 1) budžetski troškovi i koristi, 2) ekonomski (indirektni) dobici, 3) troškovi prilagođavanja i 4) političke koristi. Definisano je čak i mogući put-obrazac za ponašanje ovih troškova i koristi tokom vremenskog perioda proširenja EU i neposredno posle toga koji ove efekte prati na kvalitativan način.

U prvom slučaju sve zemlje - kandidati imaće pozitivne budžetske efekte: a) od korišćenja strukturnih fondova, b) od korišćenja CAP-a, veće koristi imaće one zemlje koje su uspješnije u pregovorima sa EU. Intenzivan rast koristi biće naročito u periodu do ostvarenja standarda EU (period od nekoliko decenija), kada ove koristi neće značajnije rasti. (B.Kocic.str.101),

U drugom slučaju indirektna ekonomska koristi će postepeno rasti tokom vremena, a naročito posle 2004. godine (punopravno članstvo), mada je njih najteže kvantifikovati (alokacioni efekti u uslovima potpune konkurencije, u uslovima nepotpune konkurencije i u uslovima potpuno integrisanog tržišta).

U trećem slučaju obrazac ponašanja troškova prilagođavanja pokazuje znatan nivo troškova u periodu do pristupanja, a zatim postepeni pad i minimiziranje ovih troškova posle dostizanja standarda EU.

U četvrtom slučaju, zemlje kandidati ostvarivaće samo političke koristi od integracije koje su povoljne u fazi Evropskog ugovora, rast u drugoj fazi do priključenja, a najviše rastu u trećoj fazi posle punopravnog članstva u EU.

Kod druge grupe zemalja (EU), koristi su veći od troškova u fazi pre pristupanja, troškovi su veći u fazi posle 2004. godine, a posle dostizanja standarda EU ovi troškovi počinju značajno da opadaju.

Konačno, analizirani su i efekti proširenja EU na obe grupe zemalja sa stanovišta dinamike priključenja: što kraći period priključenja, ili priključenje u dužem roku. Zaključak analize je da koristi za zemlje kandidate postoje u oba slučaja, dok koristi za zemlje članice postoje samo u slučaju sporijeg priključenja. Iz toga se dalje može zaključiti da će interes zemalja članica biti da odlažu datum proširenja EU. Budući da je do sada datum proširenja bio izvestan i relativno brz, kompromis je nađen u korišćenju fondova u periodu bolje pripreme za punopravno članstvo što je smanjilo razlike sa zemljama EU i skratilo period korišćenja CAP i strukturnih fondova Evropske Unije.

SPORAZUM O STABILIZACIJI I ASOCIJACIJI SA EU

Za razliku od Država Centralne i Istočne Evrope (CIE), koje su se nakon hladnog rata okrenule ka tranziciji i članstvu u EU, Države Jugoistočne Evrope (JIE) započele su sa procesom dezintegracije i sukoba. EU i ako na istim osnovama

kao i za države CIE, dodatno je oblikovan i uz uvažavanja okolnosti izazvane četvorogodišnjem građanskim ratom na prostoru SFRJ. Početni pristup unije prema regionu JIE podrazumevao je zaključivanje sporazuma o saradnji i trgovini, kao i kreiranje sistema autonomnih trgovinskih preferencijala (ATP) i neophodne fondove finansijske i tehničke podrške PHARE I OBNOVA ²(Dr. Tanja Mišćević: Pridruživanje EU, Espi institut 2005.). Napredak u procesu Evropske integracije ovih država uslovljen je ispunjavanjem različitih obaveza koja su postavljena na tri različita nivoa:

- Prvi nivo čine opšti uslovi za sve države koje žele članstvo u EU i koji su definisani kriterijumima iz Kopenhagena,
- Drugi nivo čine uslovi koji se odnose na države ovog regiona (poštovanje mirovnih sporazuma i saradnja sa Međunarodnim krivičnim sudom za ratne zločine),
- Treći nivo se odnosi na konkretane uslove za svaku pojedinačnu državu u regionu.

Imajući na umu ove osnove, Evropska komisija je maja 1999. godine predložila novi, inovirani model odnosa sa državama koje pripadaju regionu i dobija naziv Zapadni balkan pod nazivom Proces stabilizacije i pridruživanja³. Proces insistira na unapređenju ekonomskih i trgovinskih odnosa unutar regiona kroz liberalizaciju trgovine i stvaranje zone slobodne trgovine, razvoj postojeće ekonomske, finansijske i budžetske pomoći i unapređenje pomoći za razvoj demokratije, civilnog društva, obrazovanja i izgradnju institucija preko novog programa pomoći zajednice za obnovu, razvoj i stabilizaciju (CARDS). Pored samog sporazuma proces podrazumeva još nekoliko veoma važnih instrumenata koji treba da omoguće brže pridruživanje. Ono što prvo postaje dostupno državi i što je prvi instrument procesa SAA, jeste davanje autonomnih trgovinskih preferencijala. Drugi instrument SAA predstavlja okvir finansijske pomoći kroz program CARDS koji je a obezbedio pomoć državama u ostvarivanju njihovih političkih ciljeva i pristupanju EU. Budžet programa bio je veo značajan i za period od 2000. – 2006. godine iznosio je 4,65 milijardi eura koji su bili namenjeni potrebama uspostavljanja trajnog ekonomskog razvoja i nastanka reformi ali i unapređenju socijalnog, obrazovnog, stručnog usavršavanja i unapređenju životnog okruženja.

2 Dr. Tanja Mišćević: „ Pridruživanje EU “ Espi institut 2005. Beograd - Ovi programi postaje od 1996. godine i pored EU u finansiranju programa učestvuju razne vladine i ne vladine organizacije.

3 Comission communication to the Council and the European Parliament on the SAA process, Com 1999, str. 235, Brussels, may 1999.

Programi (Phare, ISPA, SAPARD i CARDS,),zamenjeni su novim tzv.. IPA programom namenjenim svim zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima. Iznos finansiskih sredstava namenjenih ovom programu za period (2007-2013) su 11,468 milijardi eura. Sredstva ovog fonda namenjena su pre svega:Izgradnji institucija,podršci i izgradnji upravljanja fondovima EU u skladu sa standardima EU, regionalnoj saradnji, itd. U prilogu nedovoljno efikasnih administracija zemalja i minimalnih iznosa koji su povučena na ime projekta prezentujem sledecu tabelu:

Tabela 3. Sredstva utrošena iz programa IPA u periodu od 2007-2010. Iznosi u milionima eura.

Zemlja/godina	2007	2008	2009	2010
Turska	497.2	538.7	566.4	653.7
Hrvatska	138.5	146.0	151.2	154.2
Makedonija	58.5	70.2	81.8	92.3
Srbija	186.7	190.9	194.8	198.7
Crna Gora	31.4	32.6	33.3	34.0
BiH	62.1	74.8	89.1	106.0
Albanija	61.0	70.7	81.2	93.2

Izvor: Dr Nada Srepčević, *Ministarstvo zdravlja RS 2010. IPA Projekti 2011*

Treći instrument u procesu jesu regionalni sporazumi o slobodnoj trgovini država Zapadnog Balkana – CEFTA.

Pored ovih novina koju predstavljaju razradu ranijih pridruživanja (posebno u odnosu na iskustva pridruživanja država CIE), proces stabilizacije i pridruživanja je specifičan jer se države ovog regiona ne nalaze na istom nivou integracije u odnosu na EU naime neke od njih su u višim fazama priključenja EU dok neke nisu započele ili su na samom početku pregovora za zaključenje SAA.

I ako ne postoje precizno definisani koraci u procesu SAA moguće je upravo prema nivou na kome se nalaze države zapadnog Balkana konstatovati da postoje nekoliko faza integracije u okviru procesa stabilizacije i pridruživanja. Zbog hronologije pristupanja Srbije navešćemo faze integracije i datume potpisivanja sporazuma sa EU.

- Delovanje konsultativne radne grupe – tehničke, mešovite grupe koje čine predstavnici vlasti, sa jedne strane i predstavnici Evropske komisije sa druge strane. Zadatak ovih grupa je da se napravi uvid u stanje prava, ekonomije, privrede i političkog sistema i pruži zajedničke preporuke za praćenje standarda koje postoje u EU.

- Studija izvodljivosti – izveštaj koji se na osnovu rada konsultativnih radnih grupa, Evropska komisija konstatuje da je država u stanju da započne pregovore za zaključenje sporazuma o SAA. To znači da se studijom ocenjuje da je država preuzela onaj stepen reformi koji je osnova za početak pregovora i da se njime daje predlog Savetu EU da pregovore i otvori. Pozitivnu studiju izvodljivosti Srbija je dobila aprila 2005. godine.
- Pregovori za zaključenje sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju – započinju kada Savet ministara, na predlog komisije usvoji mandat na osnovu koga komisija pregovore vodi. Osnovni predmet pregovora jeste tranzicioni rok i tempo liberalizacije trgovine industrijskim i poljoprivrednim proizvodima, kao i proces harmonizacije domaćeg prava sa pravom EU u oblastima vezanim za funkcionisanje slobodnog tržišta. Republika Srbija je još uvek u fazi pregovora i potpisivanje ovog ugovora je najavljeno za decembar 2011. godine.
- Kandidatura za članstvo - Ne postoji precizno definisano vreme kada se ova kandidatura podnosi. Država ne može podneti kandidaturu dok ne pokaže neku meru sposobnosti da ispunjava svoje obaveze iz sporazuma SAA, odnosno dok ne započne sa prvim koracima u njegovoj implementaciji. Srbija će odmah po zaključenju sporazuma podneti kandidaturu za članstvo.
- Ocena Evroske komisije o kandidaturi – komisija budućem kandidatu upućuje veliki broj pitanja i traži detaljno pojašnjenje za sve oblasti u funkcionisanju države, civilnog društva, privrede i prava. Na osnovu tih odgovora komisija daje ocenu da li treba ili ne svrstati datu državu u red kandidata za članstvo u EU. Kada država postane kandidat, pored veće tehničke pomoći, njoj bivaju dostupni i fondovi predpristupne finansijske pomoći koji su mnogo značajniji, i stimulišu strani privatni kapital na veće angažovanje u datoj zemlji.
- Pregovori o stupanju u članstvo – su mnogo obuhvatniji i komplikovaniji nego što su to pregovori za zaključivanje sporazuma i započinju tzv. Skrinin-gom (Mišćević,2005.str.110), što je detaljni pregled domaćeg zakonodavstva u svim oblastima koje su u nadležnosti EU. Tema ovih pregovora nije samo trgovina, već sve oblasti u kojima EU deluje. Zbog razvoja komunitarnog prava i složenosti nekih pitanja, ove oblasti su klasifikovane u 35. poglavlja u kojima se pregovori otvaraju i oni ne mogu biti završeni dok se i poslednje pitanje o svakoj od ovih oblasti ne dogovori.

- Zaključenje sporazuma o stupanju u članstvo – kada se vreme ispunjenja svake od obaveze u svim oblastima dogovori, sa državom se zaključuje sporazum o članstvu, u koji se unose svi postignuti dogovori. Nakon ratifikacije ovog sporazuma od strane države kandidata i svih država članica Unije, država postaje nova članica.

PREPORUKE ZA MOGUĆU STRATEGIJU SRBIJE U PROCESU STABILIZACIJE I PRIDRUŽIVANJA

1. Najvažnija preporuka za svaku zemlju, a samim tim i za Srbiju jeste da kontinuirano i ubrzano radi na ostvarenju kriterijuma definisanih odlukama Samita EU iz Kopenhagena. To su poznati politički i ekonomski kriterijumi, uključujući administrativne kapacitete, izgradnju insititucija i harmonizaciju propisa u skladu sa *Acquis programom*. (Mišćević,2005.str.150),
2. U političkom smislu to je razvoj demokratskih institucija i prakse, vladavina zakona i prava, poštovanje ljudskih prava i zaštita manjina.To znači slobodne i fer izbore, slobodu medija, nezavisno sudstvo, smanjivanje korupcije i privrednog kriminala, promociju ravnopravnosti polova, zaštitu i poštovanje prava nacionalnih manjina, stvaranje uslova za društvenu integraciju Roma, obustavljanje prakse povlašćenih grupa i pojedinaca koji su izvan, ili iznad zakona, uvođenje civilne kontrole i reformu vojske i policije.
3. U ekonomskom smislu to je održavanje makroekonomske stabilnosti (fiskalna i spoljnoekonomska ravnoteža uz nisku stopu inflacije), dalji napredak strukturnih reformi (privatizacija, reforma infrastrukturnog sektora, reforma javnih rashoda, liberalizacija cena, trgovine i kapitala), smanjivanje razlike u odnosu na ekonomski prosek Evropske Unije.
4. Postojanje funkcionalne tržišne privrede znači nastavak reformi sa ciljem da se ostvari ambijent u kome su cene i trgovina liberalizovani, a postoji slobodan protok rada, kapitala, roba i usluga, gde je dobro razvijen finansijski sistem (po dubini i širini), gde postoji zaštita svojine, gde nema značajnih barijera za ulazak na tržište, a ostvorena je stabilnost i konsenzus o ekonomskoj politici. To znači nastavak strukturnih reformi i okončanje privatizacije, stabilan i održiv privredni rast, funkcionisanje tržišta rada i kapitala, dalje restrukturiranje bankarskog sektora.

5. Sposobnost da se izdrži konkurentski pritisak tržišnih snaga iz Unije znači da su privredni subjekti u poziciji da donose poslovne odluke o budućnosti u uslovima predvidivosti. To povlači postojanje dovoljnog obima ljudskih i kapitalnih resursa, kao i fizičke i tržišne infrastrukture, sposobnost da se izvrše ekonomske obaveze prema Uniji koje proističu iz članstva i primene Acquis. Sastavni deo ovog uslova je dalji razvoj malih i srednjih preduzeća, visok stepen otvorenosti privrede, restruktuiranje izvoznog sektora, visoka fleksibilnost tržišta radne snage.
6. Sposobnost da se preuzmu obaveze iz članstva u EU znači razvoj zakonskog i institucionalnog okvira, ostvarenje socijalne kohezije i poštovanje visokog stepena socijalne solidarnosti, prihvatanje Common Agriculture Policy (CAP), razvoj u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova, visok nivo zaštite životne sredine (što za sobom povlači ogromne finansijske izdatke) i uspešno okončanje pregovora o 30 poglavlja pravnog nasleđa Ekonomske unije.
7. Zemlje koje su bile uspešne u ispunjenju evropskih ugovora a to su: Mađarska, Slovenija, Češka, Slovačka, Poljska, Estonija, Litvanija i Letonija postali su punopravni članovi Evropske Unije 2004. jer je EU ocenila da su ispunile kriterijume iz Kopenhagena. Zemlje koje su u tome bile nedovoljno uspešne, a to su Rumunija i Bugarska moraće da rade na ispunjenju uslova sada kada su postale punopravni članovi u poslednjem talasu povećanja Unije, januara 2007.
8. Uzroci nedovoljne uspešnosti Rumunije i Bugarske su: sporost u primeni i ispunjenju evropskih ugovora, nedovoljna politička stabilnost i nešto niži stepen ostvarenja političkih kriterijuma; nedovoljna makroekonomska stabilnost i sporost u primeni strukturnih reformi, niži stepen ekonomske razvijenosti; niska konkurentnost privrede ovih zemalja i još uvek nedovoljno postojanje funkcionalne tržišne privrede, nedovoljno razvijen administrativno -institucionalni okvir, sporost u zaključenju većeg dela poglavlja iz Acquis i nesposobnost da se u ovom trenutku preuzmu značajne obaveze koje proističu iz punopravnog članstva u Evropskoj Uniji.
9. Kod zemalja koje su uspešno primenile evropske sporazume i kvalifikovale se za punopravno članstvo, uočene su i neke slabosti tokom primene Sporazuma koje su pre svega organizacione prirode:
 - preterana centralizacija odlučivanja (ministarski nivo);
 - slabosti u koordinaciji aktivnosti između ministarstava;

- nedovoljno praćenje aktivnosti (monitoring tool i monitoring process);
- slaba uključenost predsednika vlada, usled čega su neke zemlje formirale specijalne savete za priključenje EU na čijem je čelu Prvi ministar (Premijer);
- nedostatak centralnog koordinacionog tela i preklapanje zadataka i aktivnosti u nekim slučajevima (problem postojanja paralelnih struktura, što naročito može biti problem u uslovima naše države.
- radne grupe formirane za pregovore po pojedinim poglavljima, često nisu sastavljane multidisciplinarno od eksperata koji pokrivaju sva relevantna područja pregovaranja, nedostaje stručna i sveobuhvatna cost-benefit and impact assesment analiza;
- uočena je nedovoljna koordinacija i odgovornost u procesu
- harmonizacije zakonodavstva.

Za Srbiju relevantno je iskustvo, praksa i strategija 8 zemalja punopravnih članova EU. Među njima su naročito zanimljive Estonija i Slovenija kao male, ali uspešne zemlje sa kojima možemo da se poredimo. Kao poučni primeri mogu poslužiti Rumunija i Bugarska, tim pre što su nam susedi, ali i zemlje sa sličnom ekonomsko-političkom strukturom. Na njihovim greškama treba svakako učiti.

U kontekstu Procesu o stabilizaciji i pridruživanju pozitivan primer je Hrvatska čija smo iskustva preneli, a primer na čijim greškama može da se uči je svakako Makedonija. Evropska Unija je iz političkih razloga potpisala SAA sa Makedonijom, ali je primena sporazuma spora, nekompletna i nezadovoljavajuća. Osnovni **izazovi i problemi** pred kojima je Srbija, (od kojih su neki konstatovani i u izveštaju Evropske komisije o SAP) mogu se sažeti u sledeće najvažnije (Kocić, 2010. str. 260):

- Ustavna reforma u Srbiji i proces regionalizacije,
- slabosti u primeni zakona i nedostatak administrativnih kapaciteta, slabost civilnog društva i krhke institucije pravne države i demokratije,
- nizak nivo standarda i ekonomske razvijenosti,
- slaba infrastruktura i nerazvijenost tržišnog ambijenta,
- nedovoljno brza privatizacija i restrukturiranje privrede,
- slabost finansijskog sektora i sporost njegovog razvoja.

Srbija treba da nastavi tranzicione ekonomske reforme u dve ključne oblasti: strukturne promene i održanje makroekonomske stabilnosti, kao i u području razvoja konkurentnosti i ekonomske saradnje sa Unijom. Takođe, da nastavi reforme administrativno-institucionalnog tipa i harmonizaciju zakonodav-

stva sa EU. Sastavni deo tog procesa je i ubrzanje reformi u domenu političkih kriterijuma i vladavine prava. U definisanju konkretne strategije za primenu SAA i pripremu za punopravno članstvo u EU biće od velikog značaja sledeće aktivnosti:

1. Doneti **dokument o konkretnoj strategiji Srbija** u procesu integracije u Evropsku Uniju.
2. Uraditi analizu troškova i koristi te *impact assesment* analizu kao osnovu za pregovore sa EU o dinamici uspostavljanja zone slobodne trgovine (utvrđivanje liste osetljivih i manje osetljivih sektora) i definisanje ostalih obaveza u okviru SAA.
3. Najkasnije u roku od tri meseca posle potpisivanja *Interim Agreement* doneti **Implementacioni plan** za primenu Ugovora. Ovaj plan treba da sadrži spisak prioriternih mera i aktivnosti kratkoročnog karaktera, kao i listu srednjoročnih i dugoročnih mera, sa nosiocima tih mera i obaveza.
4. Sačiniti predlog konkretnih projekata koji će biti finansirani putem *CARDS* i *IPA* programa kao specijalnog instrumenta u okviru SAP.
5. Izraditi **Specijalni priručnik** (po ugledu na Hrvatsku) koji će pomoći u oceni sektorskih efekata - troškova u koristi, usled primene propisa EU.
6. Doneti poseban **Program za komuniciranje sa javnošću** u cilju sistematskog informisanja i pridobijanja javnosti za integraciju.
7. Izbeći probleme organizacione prirode koji mogu nastati u koordinaciji i podeli odgovornosti i poslova oko realizacije SAA unutar države. **Najbolje je da sve poslove koordinira jedinstveni pregovarački tim - centralno koordinaciono telo sa šefom tima.**

PRIKLJUČENJE EU, KRETANJE KAPITALA I STRANE DIREKTNE INVESTICIJE U IZABRANIM ZEMLJAMA

Sve zemlje kandidati su u početnoj fazi liberalizovale kretanje kapitala, primenile odredbe Evropskog ugovora i ugradile dodatne obaveze koje se odnose na buduće članstvo u EU. Ključne mere i uslovi za privlačenje stranih investicija su bili:

- makroekonomska stabilnost,
- politička stabilnost i nizak neekonomski rizik investiranja,
- jednak tretman stranih ulagača uključujući repatrijaciju profita i poreske olakšice,
- ulaganje u razvoj tehničke i tržišne infrastrukture,
- stabilnost zakonske regulative i pravnog okvira,
- napredak u uspostavljanju integralne tržišne privrede.

Vodeće zemlje u prilivu direktnih stranih investicija (SDI) per capita su: Mađarska, Estonija i Češka.

Tabela 4: Priliv SDI u odabranim zemljama CIE

Zemlje	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Češka	3.575	6.220	4.942	5.474	8.282	1.814	3.941	11.630	4.598	7.930	5.500
Estonija	574	222	324	343	153	763	698	2.249	673	1.115	1.050
Mađarska	3.070	3.060	2.151	3.573	2.722	479	3.405	5.586	3.640	2.193	2.200
Letonija	303	331	400	114	250	254	528	585	1.491	1.913	1.500
Litvanija	921	478	375	439	715	142	510	589	1.551	1.409	1.100
Poljska	6.049	7.239	9.327	5.804	3.901	4.284	11.761	6.951	10.727	17.976	13.700
Slovačka	374	701	1.897	1.520	4.130	1.913	3.052	2.279	3.797	2.881	3.000
Slovenija	221	59	71	226	1.508	-174	281	-67	-215	-353	-295
Ukupno u regionu	15.086	18.309	19.486	17.492	21.660	9.474	24.175	29.902	26.261	35.068	27.755

Izvor: EBRD, Transition report 2010.

Mogu se uočiti i sledeće karakteristike SDI u zemljama kandidatima:

- oko 50% investicija usmereno je u javna i komunalna preduzeća (telekomunikacije i finansijske institucije)
- oko 20% bilo je usmereno u radno-intenzivne sektore kao: tekstil, odeća, prevozna sredstva, električne mašine,
- motiv zemalja EU bio je povećanje tržišnog učešća u ZCIE (Zemlje Centralne i Istočne Evrope), a ne strategija izvozne supstitucije,
- oko 70% SDI poreklom je iz zemalja članica EU,
- udeo SDI u GDP zemalja članica bio je mali (oko 0,15% GDP EU i oko 1% bruto-fiksnih investicija)
- Nemačka (apsolutno) i Austrija (relativno) su najveći investitori u ZCIE,
- SDI su kod svih zemalja kandidata imale značajnog udela u pokriću deficita tekućeg bilansa.

Predstavljena tabela 4. ilustruje priliv SDI u odabranim zemljama zaključno sa 2008. godinom gde se dolazi do već zaključenih stavova o obimu i prilivu u pojedinim zemljama CIE, uspešno sprovedenim reformama i stvorenim uslovima za investiranje. Analizom tabele dolazimo do zaključka da su najveći apsolutni priliv imale Poljska, Češka i Mađarska; da je najveći priliv po stanovniku ima Češka, zatim Mađarska i Estonija; da najslabije rezultate ima Bugarska, a zatim Slovenija, neophodno je istaći da je najveći deo priliva SDI bio poreklom iz zemalja članica.

ZAKLJUČAK

Zbog kompleksnosti same teme koja u ovom slučaju znači veoma komplikovan i zahtevan put za većinu zemalja Balkana ali i neophodnost i težnju većine tih zemalja ka punoj integraciji u sistem EU, rad ukazuje na benefite, koje integracija nudi, mogućnost korišćenja određenih finansijskih sredstava namenjenih pre svega podizanju nivoa proizvodnje i usluga. Teze predstavljene u radu ukazuju na sve aktuelne programe EU koji podržavaju zemlje u razvoju na ovom dugom putu ka punoj integraciji, kao i prava i obaveze koje zemlje na tom putu moraju ispuniti. Kroz radne fondove i programe u približavanju EU, na raspolaganju zemljama regona su sredstva koja do 2013.godine iznose preko 9 milijardi eura. Sam rad takođe ukazuje na niz mera koje zemlje moraju da preduzmu radi povlačenja određenih finansijskih sredstava iz ovih globalnih i značajnih fondova kao i na poboljšavanju svoje pozicije i prilagođavanju nacionalnog zakonodavstva i administracije zahtevima investitora. Sama integracija kao i korišćenje fondova EU u značajnoj meri treba da omogući stvaranje što boljeg poslovnog ambijenta koji će omogućiti, privatnom stranom kapitalu sigurnost i unapred definisana pravila, mogućnosti i obaveze. Kao dopuna prikaza rada, prezentovane tabele prikazuju, kakve rezultate ostvaruju zemlje koje su koristile predpristupne fondove navedene u samom radu, odakle se i samostalno može izvesti zaključak o uspešnosti priliva u prezentovanim zemljama posebno u oblasti priliva stranih direktnih investicija, koje u ovom periodu jesu najznačajniji vid kretanja kapitala u svetu. Značaj se ogleda u dolasku novih tehnologija upravo sa sredstvima stranih kompanija. Rad prikazuje kompletnu sliku priliva inostranih sredstava i uticaj na privredu zemalja koje su sam proces privede kraju u predhodnom periodu, efekte koje su evrointegracije imale na razvoj ekonomija prezentovanih zemalja kao i da omogućiti kolegama koji ovaj rad čitaju uvid i mogućnosti koje integracije imaju u pogledu korišćenja određenih fondova EU.

BIBLIOGRAFIJA

1. Babić, Mate (1997), Mikroekonomska analiza, MATE, Zagreb: 101.-105.)
2. B. Peter, Kenen (1996), The International Economy, Third edition, Cambridge University Press, New York,.
3. Ekonomski prehled, Narodna banka Srbije, april 2011, 2010, 2009.
4. Kocić Bojan., (2010), doktorska disertacija, Strani kapital u funkciji privrednog razvoja Srbije, Ekonomski fakultet Priština.
5. Mišćević Tanja.: (2005) „ Pridruživanje EU “ Espi institut. Beograd
6. Comission communication to the Council and the European Parliament on the SAA process, str. 235, Brussels, , 9.11. 2010, COM(2010).
7. Yener Kandogan, (2005) Trade Creation and Diversion Effects of Europe’ s Regional Liberalization Agreements, The William Davidson Institute at the Michigan Business School Working Paper Number 746,
8. Srepećević Nada (2011), Ministarstvo zdravlja RS 2011. IPA Projekti i mogućnost za apliciranje. Beograd.
9. EBRD – www.ebrd.org
10. Stabilizacija i razvoj: kako dalje, Tematski broj časopisa Ekonomist, godina LVII, Broj 1, Vol.41, Beograd 2005.
11. Siebert Horst (2002), The World Economy, second edition, Routledge, London and New York,.
12. International monetary fund - www.imf.org
13. World bank – www.worldbank.org

DUTIES AND RECOMMENDATIONS IN THE PROCESS OF INTEGRATION IN EU SERBIAN

Bojan Kocić⁴

Summary: *During 2010, Serbia has made a big step and launched itself towards the full integration of its economic and political system to the EU. Obtaining approval for the Stabilization and Association Agreement opens the possibility for negotiations and a questionnaire concerning the next step, i.e. obtaining the status of the candidate for EU. The work will describe in detail all rights and obligations that the Serbia, after obtaining the candidate status must meet, and the benefits perceived by the availability of funds which are available to the EU candidate countries, as well as examples of countries that have completed this process and increased their GDP with the help of EU funds. In the paper, we will also provide examples of countries in the region which were at approximately the same development level as Serbia, at the beginning of integration, and benefits that are now seen in the presented countries.*

Keywords: *Economy, GDP, integration, European Union, the benefits.*

JEL classification: *D 04, E 22, E 44, G 24.*

4 Professor of Professional Studies, Business School study Blace, bojankocic@yahoo.com